

MOJA PORODICA

Herta Miler

HERTA MILER je rođena 1953. godine u Nickidorfu u Rumuniji, kao pripadnica nemačke nacionalne manjine. Studirala je u Temišvaru germanistiku i romanistiku, radila je kao prevodilac i nastavnik nemačkog jezika, da bi se od 1984. g. isključivo posvetila književnom radu. Od 1987. godine živi u Berlinu.

Prvu knjigu, zbirku pripovedaka: »Niederungen« (»Nizija«) objavljuje u Bukureštu (Kriterion, 1982), a potom i u Berlinu (Rotbush Verlag, 1984), gde će objavljivati i kasnija dela: »Drückender Tango« (1984), »Barfüßiger Februar« (1987), »Reisende auf einen Bein« (1989), za koju dobija brojne književne nagrade. Njena poslednja knjiga: »Der Teufel sitzt im Spiegel« (1991) bila je, krajem prošle godine u Nemačkoj, mesecima na listi deset knjiga u izboru izdavača i kritičara.

Već prva knjiga, »Niederungen«, iz koje su i prevedene priče, donela je Herti Miler veliki uspeh, ali je izazvala i žestok protest njenih sunarodnika. Nemačke novine u Banatu pisale su o »sramotnoj iz sopstvenih redova«, o »rušenju ugleda inostranih Nemaca u matici-zemlji«, »o gnusnim bajkama iz Nickidorfa«, ali je kritika mladu autorku obasula nagradama. Njoj je pripisana i zasluga da je, zapravo, otkrila Banat kao literarnu provinciju.

Posmrtni govor

Stanicom, pored voza, promiču kroz paru rodaci. Pri svakom koraku mahnu visoko uzdignutom rukom.

Na prozoru jednog vagona stoji mladić. Okno mu dopire do pazuha. Na grudima drži buket belog raščerupanog cveća. Lice mu je ukročeno.

Jedna mlada žena iznosi sa stanice čangrizavo dete. Žena je grbava.

Voz odlazi u rat.

Isključujem televizor.

Nasred sobe, u mrtvačkom sanduku, leži otac. Uokolo na zidovima toliko je slika da se oni više i ne vide.

Na jednoj, otac je upola manji od stolice za koju se drži. Na sebi ima haljinu. Noge su mu krive i pune salnatih kobasica, a glava kruškasta i čelava.

Na drugoj, otac kao mladoženja. Vidi mu se samo polovina grudi. Drugu polovinu prekriva buket belog raščerupanog cveća koji majka drži u ruci. Glave su im tako blizu da im se dodiruju ušne školjke.

Na sledećoj, otac stoji ispred neke ograde, prav kao sveća. Ispod njegovih dubokih čizama leži sneg. Tako je beo da izgleda kao da otac stoji u praznom. Ruka mu je dignuta iznad glave na pozdrav. Na reverima nosi rune. Na slici pored ove, otac na ramenu drži motku. Iza njega se propinju k nebu stabljike kukuruza. Na glavi ima šešir koji baca široko senku i prekriva mu lice.

Na sledećoj slici otac sedi za volanom. Na kamionu koji vozi su govoda. Otac je svake nedelje vozio junad u grad, na klanicu. Lice mu je bilo usko i izoborano.

Na svim slikama otac je uhvaćen u nekom gestu. Na svim slikama otac je izgledao kao da više ništa nije znao. Ali, otac je uvek znao mnogo više. Zato su sve te slike bile lažne. Od mnogih lažnih slika, od svih tih njegovih lažnih lica, u sobi je postalo hladno. Htela sam da se dignem sa stolice, ali mi se haljina zalepila za drvo. Haljina mi je bila crna i prozirna. Suštala je pri pokretu. Ustala sam i dotakla očevo lice. Bilo je hladnije od predmeta u sobi. Napolju je bilo leto. Muve su u letu izbacivale crve. Selo je bilo razvučeno uz široki pešćani put. Pesak je bio vreo i taman i svojom vrelinom pekao je oči.

Groblje je bilo pošljunčano. Preko grobova je ležalo krupno kamenje. Kada sam pogledala u zemlju, primetila sam da su moje potpetice okrenute prema gore. Celo vreme sam hodala po pertlama. Vukle su se iza mene, duge i debele. Na krajevima su bile zavezane.

Dva čovečuljka zanoseći se skinuše sanduk sa mrtvačkih kola i pomoću dva izguljena užeta spustiše ga u grob. Sanduk se klatio dok su se njihove ruke i užad istezale. Iako je bila suša, grob je bio pun vode.

Tvaj otac ima na duši mnogo mrtvih, reče jedan pijani čovečuljak. Bio je u ratu, rekla sam. Za dvadeset i pet ubijenih dobio je jedno odlikovanje. A doneo ih je više.

Na nekom repištu silovao je jednu ženu, reče čovečuljak. Sa još trojicom vojnika. Tvoj otac joj je zabio repu među noge. Krvarila je kada smo odlazili. Bila je Ruskinja. Kasnije smo nedeljama svaku vrstu oružja nazivali repom.

Bila je kasna jesen, reče čovečuljak. Lišće rep je bilo crno i smežurano od mraza.

Potom čovečuljak baci na sanduk jedan veliki kamen.

Drugi pijani čovečuljak je dalje govorio:

U nekom nemačkom gradiću otišli smo o novoj godini u operu. Pevačica je pevala tako piskavo, isto kao što je čicala ona Ruskinja. Redom smo napustili salu. Tvoj otac je ostao do kraja. Nakon toga nedeljama je sve pesme i sve žene nazivao repom.

Čovečuljak je pio rakiju. Klokotala mu je po stomaku. U mom stomaku ima toliko rakije, koliko u grobovima podzemne vode, rekao je. Onda je spustio na sanduk jedan veliki kamen.

Pored belog mermernog krsta stajao je govornik. Piršao mi je. Ruke je držao sakrivene u džepovima.

U reveru je imao zakačenu kao šaku veliku, somotastu ružu. Kada je stao pored mene, izvukao je iz džepa jednu ruku. Bila je stisnuta u pesnicu. Hteo je da ispruži prste, ali nije mogao. Bol mu je naduo oči. Tiho je zaplakao.

U ratu se čovek ne razume sa svojim zemljacima, rekao je. Ne daju si zapovedati.

Onda i govornik položi na sanduk veliki kamen.

Pored mene stade onda jedan debeli čovek. Glava mu je bila kao mešina i nije imao lica.

Tvoj otac je godinama spavao sa mojom ženom, reče on. Naterao me je da pijancim i pokrao mi novac.

Seo je na kamen.

Potom mi pride smežurana, suva žena, Pljuni na zemlju i reče fuj. Pogrebna skupina je stajala sa druge strane groba. Spustila sam pogled i užasnula se: grudi su mi bile gole. Smrzavala sam se.

Sve oči su bile uprte u mene. Bile su prazne. Njihove pupile su gorele ispod kapaka. Muškarcima su o ramenima visile puške, a žene su drndale vencima od ruža.

Govornik je čupkao svoju ružu. Otkinuo je jednu laticu, crvenu kao krv i pojeo je.

Rukom mi je dao znak. Zнала sam da sada moram ja da govorim. Svi su gledali u mene. Ništa mi nije padalo na pamet. Srce mi se popelo u grlo. Podigla sam ruku do usta i zagrizla prste. Na nadlancici su ostali tragovi mojih zubi. Zubi su mi bili vrela, a iz uglova usana krv mi se slivala na ramena.

Vetar mi je otrgnuo rukav sa haljine. Leđeo je u vazduhu prozračan i crn. Neki čovek je prislonio svoj štap na jedan veliki kamen, nanišanio je pušku i odstrelilo rukav. Dok je promicao ispred mog lica, bio je pun krvi. Pogrebna skupina je aplaudirala.

Ruka mi je bila gola. Osećala sam kako se okamenjujem na vazduhu. Govornik dade znak. Aplaud umuknu.

Ponosni smo na našu zajednicu. Naša radnost nas čuva od propasti, govorio je. Ne dozvoljavamo da nas psuju. Ne dozvoljavamo da nas kleveću. U ime naše nemačke zajednice osuđena si na smrt.

Svi uperiše puške prema meni. U glavi mi je zaglušujuće praskalo.

Izvrnula sam se, ali nisam dosegla tlo. Ostala sam da ležim u vazduhu, koso iznad njihovih glava. Tiho, ali naglo otvorila sam vrata. Majka je ispraznila sve sobe.

Usobi na kojoj je na odru počivao leš, stajao je samo jedan dugački sto. Bio je to sto za klanje. Na njemu je bio samo jedan prazan beli tanjir i vaza sa belim raščerupanim cvećem.

Majka je nosila crnu prozirnu haljinu. U ruci je držala veliki nož. Prišla je ogledalu i nožem odsekla debelu, sedu pletenicu. Na rukama ju je donela do stola. Jedan kraj je položila u tanjir.

Celi život ću nositi crninu, rekla je.

Zapalila je jedan kraj pletenice koja se protezala od jednog do drugog kraja stola. Gorela je kao fitilj. Vatra ju je zahvatila i proždrala.

U Rusiji su me ošišali. To je bila najblaža kazna, rekla je. Teturala sam od gladi. Po noći sam otpuzala do repišta. Čuvar je imao pušku. Da me je video, ubio bi me. Na njivi se nije ništa čulo. Bila je kasna jesen i lišće repe je bilo crno i smežurano od mraza.

Više nisam gledala u majku. Pletenica je još gorela. Soba je bila puna dima.

Oni su te ubili, rekla je.

Više se nismo videle, toliko je dima bilo u sobi. Čula sam njene korake tik pored sebe.

Moja porodica

Moja majka je zabrađena žena.

Moja baka je slepa. Na jednom oku ima sivu, na drugom zelenu mrenu.

Deda ima bruh.

Moj otac ima još jedno dete sa nekom drugom ženom. Ne poznajem tu drugu ženu ni drugo dete. To drugo dete je starije od mene, a ljudi zato kažu da sam ja od nekog drugog čoveka.

Za Božić otac šalje poklone drugom detetu, a majci kaže da je ono od drugog čoveka.

Za Novu godinu poštar mi uvek donosi koverat sa sto leja i govori da je to od Deda Mraza. Ali majka kaže da ja nisam od drugog oca.

Ljudi kažu da se moja baka udala za dedu zbog njegovih njiva, a da je volela drugog čoveka i da bi bilo bolje da se za njega udala, jer je s mojim dedom u tako bliskoj rodbinskoj vezi, da je to čisti incest.

Drugi ljudi kažu da je moja majka od nekog drugog oca i da je moj ujak od nekog drugog oca, ali ne od istog drugog, nego od nekog drugog.

Zato je deda nekog drugog deteta moj deda, a ljudi kažu da je moj deda nekom drugom detetu deda, ali ne istom drugom detetu, nego nekom drugom i da je moja prabaka vrlo rano umrla od neke banalne kijavice, ali da to i nije bila prirodna smrt, nego nešto drugo, da je to, naime, bilo samoubistvo.

A drugi ljudi opet kažu da je to bilo nešto drugo, a ne prirodna smrt i nešto drugo, a ne samoubistvo, da je to, naime, bilo ubistvo.

Odmah nakon njene smrti moj pradedo je oženio neku drugu ženu, koja je već imala dete sa drugim čovekom, s kojim nije bila venčana, ali je istovremeno bila udata i koja je nakon te druge udaje za mog pradedo, dobila još jedno dete, za koje ljudi kažu da je od nekog drugog čoveka, a ne od mog pradedo.

Svake godine, iz godine u godinu, moj pradedo je svake nedelje odlazio u jedan gradić, koji je bio banjsko mesto.

Ljudi kažu da se tamo spetljao s nekom drugom ženom.

Vidali su ga čak na javnim mestima s drugim detetom na ruci, sa kojim je čak govorio drugim jezikom.

S tom drugom ženom nije nikada vidan, ali ona, tako kažu ljudi, nije mogla biti ništa drugo do banjska kurva, jer se moj pradedo nije nikada s njom pojavio na javnom mestu.

Ljudi kažu da bi trebalo prezreti čoveka koji izvan sela ima još jednu ženu i još jedno dete, da to nije ništa bolje od čistog incesta, da je to još gore od čistog incesta, da je to prava pravcata sramota.

Crni park

Šćućurena u stambenom bloku, šćućurena u kvadratu, osluškuje kako vetar tresu vratima, osluškuje, samo zato što se vrata ne zatvaraju.

I stalno ta nada da će neko doći, a onda dolazi veče i prekasno je za posetu.

I pogled stalno uperen u zavesu koja se narinje, kao da će u sobu ući ogromna lopta.

U vazama stoji cveće u velikim buketima tako da čini prosto čestiar, lepo i upropašteno, kao da je život.

I muka koju stvara taj život.

Preskače flaše koje još od juče stoje po tepihu. Vrata ormara širom su otvorena, a unutra leži odeća kao u raci. Tako prazno, kao da nema onoga kome pripada.

Jesen je za pse u parku, za pozne svadbe po letnjim baštama u novembru, s pozajmljenim novcem i velikim plamenim cvetovima i čačalicama u maslinkama.

Kraj je prepun nevesta u iznajmljenim automobilima, grad je prepun fotografa sa kari-

ranim kapama. Iza nevestinskih haljina puca film.

Plavooka, izborana devojko, kuda ćeš tako rano preko tolikog asfalta? Godinama kroz crni park.

Kada si rekla da dolazi leto, nisi mislila na leto. I šta sad govoriš o jeseni, kao da ovaj grad nije od kamena, kao da je u njemu ikada uve-
nuo list.

Tvoji prijatelji imaju senku u kosi i gledaju te kako si tužna, navikavaju se i prihvataju to. To si ti. Šta tu može da se učini ako je, ma o čemu da je reč, uvek reč o gubljenju. Šta tu još vredi ako strah u vinskim časama pomaže protiv straha i ako je flaša sve praznija.

Šta vredi ako se ori smeħ, ako se savijaju od smeħa, ako pucaju od smeħa, šta to vredi? A mi smo ipak još mladi.

A jedan diktator je opet svrgnut, a mafija je opet nekog ubila, a jedan terorista umire u Italiji.

Ne možeš piti, devojko, protiv svog straha. Pijuckaš iz te čaše kao sve žene koje nemaju život, koje se ne uklapaju u radotu. Ni u svoju sopstvenu.

S tobom će još svašta biti, devojko, kažu tvoji prijatelji.

U tvojim očima je bljutavost. Bljutava su i ustajala tvoja osećanja. Steta je za tebe, devojko, šteta je.

Radni dan

Pola šest ujutro. Budilnik zvonit.

Ustajem, skidam haljinu, stavljam je na jastuk, oblačim pidžamu, idem u kuhinju, ulazim u kađu, uzimam peškir, perem njime lice, uzimam češalj i brišem se, uzimam četkicu za zube i češljam se, uzimam sunder za kupanje i perem zube. Onda idem u kupatilo, jedem krišku čaja i pijem šolju hleba.

Skidam s ruke sat i prstenje.

Izuvam cipele.

Izlazim na stepenište, onda otvaram vrata od stana.

Vozim se liftom od petog do prvog sprata. Onda se penjem uz devet stepenica i na ulici sam.

U bakalnici kupujem novine, idem do tramvajske stanice i kupujem kiflu, a na novinskom kiosku se penjem u tramvaj.

Izlazim tri stanice pre ulaska.

Otpozdravljam portiru, a portir onda pozdravlja i misli kako je opet ponedeljak i kako je opet jedna nedelja na kraju.

Ulazim u kancelariju, kažem do viđenja, vešam jaknu o pisaci sto, sedam na vešalicu i počinjem da radim. Radim osam sati.

S nemačkog prevela: Štefica Martić

**ZASTO
BAS
ŽIVOTINJE**

PRIČA O JEDNOROGU

Putnik, koga noć zatekne u Beogradu a radoznalnost odvrati od samoće hotelske postelje, mogao bi da svrati u kafanu »Kod Ogledala« da tamo iz usta Pripovedača, tajno, na uvo, čuje priču o Jednorogu. Priča o Jednorogu, kratka i pregledna, nalik na mali mermerni reljef, spada u red najzagonetnijih beogradskih priča.

Prema jednom retko kazivanom obliku ove alegorije, posvećene ljudskoj sudbini, veruje se da su brda Beograda i Šipražje duž rečnih obala bili nešto kao snevana Arkadija i postojbina te čudesno lepe životinje. Za Jednoroga se kaže da je jedinstven — stvor jedne dobi, prilika bez svog para, srodnika i naslednika. Predanje kaže da Jednorog liči na kratkodlakog jarca, da je brz, lukav i neverovatno surov. Njegovu nežnu belu glavu, s očima boje sunčanog meda, krasi dug, preteći oštar rog.

Njegova nenadana javljanja na obrisima brda uvek slute da će se nešto neočekivano uskoro zbiti. Dok male ptice u šumskom mraku svojom pesmom najavljuju pretstojeći dan, do tle pojava Jednoroga nalikuju mutnoj zebnji, majčinskoj brizi, nedokučivom belegu, ukrasu sudbine ili otegnutoj jeci nevidljivog lovačkog roga koja se razleže s onu stranu reke i opominje da je blizu ono neznano što će neizbežno doći. U duše čestitih ljudi, ni brza sreće ni očekivano prokletstvo ne unose toliki nemir koliko taj usamljeni jednorogi stvor, vesnik i utevljenje strašne neizvesnosti.

Kada se ukolo počne pričati da je Jednorog viđen u blizini, da je tu, i da nas njegove skrivene oči nedremano motre, to je pouzdan znak da se Sudbina nasadela, da ustaje, proteže noge i započinje svoj ples.

Predanje veli da se do sada nije našao ni hrabar ni vešt lovac, sa psima i oružjem, koji bi se mogao pohvaliti da je silom uspeo uhvatiti Jednoroga. No, kako to obično biva, ono što se ne može zadobiti snagom, lovačkom veštinom ili časnom borbom, postiže se lukavstvom.

Tamo gde se Jednorog najčešće javlja, a to su zapušteni ružičnjaci u modro predvečerje, treba dovesti jedru devicu i tu je ostaviti da čeka u osami. Jednorog, stvorenje kome su stari narodi pripisali lik čiste umilnosti i okrutnu narav ranjene zveri, osećajući blizinu devičanstva zaboravlja na svoju urođenu opreznost, dolazi lepjoki, polaže svoju glavu u njeno toplo

krilo i tone u san. Loncu preostaje da se nečujno prikrade, da iz ženskih očiju dobije potvrdu povoljnog ishoda zlokobne zamke i usnulom Jednorogu lako probode srce.

II

O ljudima koji su mudrošću i maštom razgrnuli nešto od tajni predanja o Jednorogu, nadahnuto se pisalo da su umeli da od divljih proplanaka narodnog kazivanja stvore skladne vrtove poezije. Međutim, imajući u vidu neka sitna, naizgled neupadljiva zamaglivanja oko onoga što rog nosi a devica jeste, postoje dobri razlozi za podozrenje i tvrdnju da časne starine i nisu baš u svakoj prilici bile obazrive u sređivanju ili uvek nepristrasne u objašnjavanju smisla tog slikovito tkanog štiva o Jednorogu. Po volji ove ili one sede brade, u ovoj

ili onoj zgodi, Jednorog beše čas tamna senka naveštenja hude propasti, čas andeoski glas o našem spasenju.

Ti stari pripovedači, svetlucavi razum tame na pomolu, kao i svi ljudi od krvi i mesa, bejahu dosta nepouzdati tumači prošlosti i prilično daleko od svetačkih slika kakve su o njima stvarali i svuda širili njihovi manje ugledni nastavljači i kasnija lakoverna pokolenja iz kafane »Kod Ogledala«.

Vodeći računa o svemu i svačemu, ponajviše o slavi i dobiti, stiče se uverenje da su te mudre glave skrenule samo korito priče, istrgli i skrili mnoga važna pramenja raspleta i pritom do neba izdigli vrlinu istrajnog devičanstva spram iskušenja vitkog roga, zaboravljajući toj prepredenoj igri oko devojačke pizde na svoje sveto poslanje.

Olivera Gavrić